

30.12.2022

EOAK/2854/2021

Beslutsfattare: Biträdande justitieombudsman Maija Sakslin

Föredragande: Äldre justitieombudsmannasekreterare Anne Ilkka

MÖJLIGHET TILL ATT FÅ FERTILITETSBEHANDLING

1 KLAGOMÅLET

Klaganden kritiserade förfarandet vid Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) i samband med fertilitetsbehandling. Styrelsen för ÅHS utfärdade den 16 maj 2014 riktlinjer för möjligheten till offentligt finansierad fertilitetsbehandling. Enligt riktlinjerna är åldersgränserna för när offentligt finansierad fertilitetsbehandling kan ges 25–39 år för kvinnor och 25–55 år för män. Klaganden nekades fertilitetsbehandlingar med hänvisning till föregående riktlinjerna då den klagandes partner inte var fyllda 25 år. Klaganden och hennes partner fick inte heller någon remiss till sjukhus där de kan få hjälp. I övriga landet ses det i liknande situation enbart till kvinnans ålder. För att få hjälp vid universitetssjukhus i Finland krävs en betalningsförbindelse från ÅHS, vilket klaganden med partner nekades även med hänvisning till riktlinjerna för ÅHS finansierad infertilitetsbehandling. Klaganden upplever att ÅHS förfarande är åldersdiskriminering.

Vidare anser klagandes att ÅHS förfarande inte följer landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård (hälso- och sjukvårdslagen på Åland). Enligt hälso- och sjukvårdslagen på Åland ska verksamheten vid hälso- och sjukvården enligt 15 § basera sig på vetenskap och beprövad erfarenhet samt på god vårdpraxis och goda rutiner.

ÅHS styrelse har anmält att styrelsen ska utreda och eventuellt ändra sina riktlinjer inför 2022.

2 UTREDNING

Med andledning av klagomålet inhämtades till justitieombudsmannen HS:s Tf chefsläkare A:s 21.7.2021 daterade utlåtande. ÅHS:s tf förvaltningsöverläkare B har gett ett tilläggsutlåtande daterat den 28.9.2022. Till utlåtandet bifogades de Medicinska riktlinjer för offentligt finansierad infertilitetsbehandling och Åbo universitetscentralsjukhusets (ÅUCS) riktlinjer om infertilitetsundersökningar och behandlingar.

3 AVGÖRANDE

3.1 Ålands hälso- och sjukvårds utredning

Enligt Ålands hälso- och sjukvårds utredning daterad den 21.7.2021 regleras assisterad befruktning i Finland av lagen om assisterad befruktning 1237/2006. Lagen gäller även på Åland på grund av 1144/1991 § 27 punkt 29.

Styrelsen för ÅHS har utfärdat de nuvarande riktlinjerna 16.5.2014 för möjligheten till offentligt finansierad fertilitetsbehandling.

Enligt landskapslag 2011:114 om hälso- och sjukvård § 4 punkt 5 skall ÅHS styrelse på Åland besluta om frågor av större vikt inom Ålands hälso- och sjukvård. I paragrafens detaljmotiv konstateras: "Detta är en gränsdragning för det inre arbetet inom ÅHS så att styrelsen handhar de övergripande frågorna medan frågor på detaljnivå skall skötas av hälso- och sjukvårdsdirektören och andra tjänstemän inom förvaltningen".

I mars 2021 har dåvarande chefsläkare C upprättat en beredning för ÅHS styrelse. Enligt beredningen förändringar har ägt rum i omgivningen och det finns behov att tydliggöra och förändra de nuvarande riktlinjerna i vissa avseenden. Den nedre åldersgränsen (25 år på Åland) varierar inom olika regioner i Sverige. Som exempel framförs, att regionerna Skåne och Västerbotten har 25 års gräns för behandling medan region Skåne utreder redan från 20 år, Kronoberg utreder från 23 år. Uppsala saknar nedre åldersgräns, liksom Finland utom Åland.

Den 26 mars 2021 beslöt styrelsen anteckna C:s utredning till kännedom och beslöt, att nya riktlinjer för assisterad befruktning vid ÅHS framställs så, att inverkan på kostnader kan bifogas i budgetframställningen för år 2022. Sammanfattningsvis kan man således konstatera, att styrelsen för ÅHS har för avsikt se över/precisera riktlinjerna för fertilitetsbehandling i offentlig regi inom en snar framtid.

ÅHS har gett en tilläggsutredning i ärendet daterad den 28.9.2022. Enligt tilläggsutredningen fattade ÅHS styrelse den 25.3.2022 ett nytt beslut kring offentligt finansierad infertilitetsbehandling. Utifrån detta styrelsebeslut utarbetades nya medicinska riktlinjer som möjliggör infertilitetsbehandling från myndighetsålder, vid behov efter mognadsbedömning. Övre åldersgräns för kvinnan som ska bära barnet är 40 år.

Informationen om de nya riktlinjerna finns tillgänglig på ÅHS hemsida. Infertilitetsriktlinjerna har fått stor uppmärksamhet i lokalmedia.

De medicinska riktlinjerna regleras i Lag om assisterad befruktning 1237/2006 samt Lag om ändring av lagen om assisterad befruktning 254/2018. Även om det inte skulle finnas några medicinska hinder för assisterad befruktning enligt 1237/2006 11 § p 3, har många sjukvårdsdistrikt i Finland fattat beslut där man har begränsad tillgången till assisterad befruktning på offentliga medel.

Hänvisas tex till bifogade Åbo universitetscentralsjukhusets (ÅUCS) riktlinjer där övre åldersgräns för kvinnan som ska bära barnet är satt till 40 år. Detta då risken för medicinska komplikationer ökar med stigande ålder.

På ÅHS ges inga infertilitetsbehandlingar lokalt utan patienterna remitteras till ÅUCS. ÅHS riktlinjer tar därför hänsyn till riktlinjerna i Åbo.

3.2 De centrala rättsreglerna

Finlands grundlag

Enligt 2 § 3 mom i grundlagen skall all utövning av offentlig makt bygga på lag. I all offentlig verksamhet skall lag noggrant iakttas.

Enligt 6 § i grundlagen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

Enligt 19 § 3 mom. i grundlagen skall det allmänna, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Det allmänna skall också stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt.

Enligt 22 § i grundlagen skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Enligt 80 § i grundlagen skall genom lag utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till området för lag.

Självstyrelselag för Åland

Enligt 27 § punkt 29 i självstyrelselag för Åland (1144/1991) har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om konstbefruktning.

Lag om assisterad befruktning

I 8 § i lagen om assisterad befruktning (1237/2006) stadgas om hinder för utförande av assisterad befruktning. Assisterad befruktning får inte utföras, om

- 1) den som får behandling inte har gett sitt skriftliga samtycke,
- 2) den ena parten i ett par som får behandling är gift med eller lever i registrerat partnerskap med en tredje person,
- 3) graviditeten på grund av kvinnans ålder eller hälsotillstånd kan medföra betydande fara för kvinnans eller barnets hälsa,
- 4) den som gett sitt samtycke till assisterad befruktning har återkallat samtycket eller avlidit,
- 5) det är uppenbart att barnet inte kan tryggas en balanserad uppväxt, eller
- 6) det finns anledning att anta att barnet kommer att lämnas för adoption.

Enligt 11 § i lagen om assisterad befruktning fattas beslutet om assisterad befruktning av den behandlande läkaren, sedan läkaren har försäkrat sig om att förutsättningarna för sådan behandling är uppfyllda.

Landskapslag om hälso- och sjukvård

Enligt 4 § i landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård leder styrelsen verksamheten för Ålands hälso- och sjukvård.

Styrelsen ska

- 1) årligen göra upp ett budgetförslag med motiveringar,
- 2) kontinuerligt följa upp hur budgeten förverkligas,
- 3) ställa upp mål och krav för verksamheten inom myndigheten samt kontinuerligt följa upp hur dessa förverkligas,
- 4) årligen göra upp en verksamhetsberättelse som ska tillställas landskapsregeringen,
- 5) besluta om frågor av större vikt inom Ålands hälso- och sjukvård,
- 6) anta bestämmelser om styrelsens inre arbete samt
- 7) föra Ålands hälso- och sjukvårds talan och bevaka landskapets intressen vid domstolar och andra myndigheter i ärenden som gäller Ålands hälso- och sjukvårds uppgifter.

Enligt 15 § i landskapslag om hälso- och sjukvård verksamheten inom Ålands ska hälso- och sjukvård basera sig på vetenskap och beprövad erfarenhet samt på god vårdpraxis och goda rutiner. Verksamheten ska vara högklassig och trygg och fullgöras på ett behörigt sätt. Landskapsregeringen utfärdar vid behov närmare anvisningar gällande god vårdpraxis. Vården ska ges med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans värdighet. Verksamhetens kvalitet ska systematiskt och fortlöpande utvecklas och kontrolleras.

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter

Enligt 1 § 2 mom. i landskapslag (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter (FFS 785/1992) har var och en som varaktigt bor på Åland utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter.

I förarbetet till lagändringen (ÅFS 2020/108, LF 14/2019-2020) tydliggörs att ingen diskriminering ska ske inom hälso- och sjukvården, så som föreskrivs i 6 § 2 mom. Finlands grundlag. Det vill säga att ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Skyldigheten att erbjuda vård är dock vid varje tid beroende på de resurser som sjukvården har tillgång till.

3.3 Bedömning av ÅHS förfarande

3.3.1 Allmänt om diskriminering

Enligt 6 § 2 momentet i grundlagen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Diskrimineringsförbudet kompletterar grundlagens 6 § 1 moments allmänna krav om jämlikhet. I principen om jämlikhet inbegår förbudet mot godtycklig behandling och kravet om lika behandling i likadana situationer.

I grundlagens 6 § 2 moment finns en katalog över förbjudna särbehandlingsgrunder. Förbjudna särbehandlingsgrunder är kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp.

Katalogen är inte uttömmande. Till de särskilt omnämnda förbjudna särbehandlingsgrunder jämställs andra orsaker som gäller hans eller hennes person. Dessa är till exempel ens ställning i samhället, förmögenhet, föreningsverksamhet, familjeförhållanden, graviditet, äktenskapligt ursprung, könslig inriktning och bostadsområde.

Grundlagen förbjuder ej all särbehandling mellan människorna, fast särbehandlingen skulle grunda sig på de orsaker som nämns i stadgan. Sådan proportionerlig särbehandling som har en godtagbar grund i systemet för de fri- och grundläggande rättigheterna är inte diskriminering. Kraven för grunderna till särbehandling är dock speciellt höga för de i stadgan nämnda förbjudna diskrimineringsgrunderna. Grundlagsutskottet har i praktiken gett betydelse för hur medlen varit proportionella i förhållande till målet för den godtagbara särbehandlingen.

Enligt rättspraxisen för grundlagsutskottet har man till exempel med inbesparande mål, inte i och för sig kunnat motivera avvikelser från grundlagens 6 § 2 mom. förbud mot diskriminering (se. GrUU 55/2016 rd s.4, GrUU 4/2016 rd s 4).

3.3.2 Legalitetsprincipen

Principen för legalitet och lagbundenhet inom förvaltningen definieras i grundlagens 2 § 3 moment. Enligt legalitetsprincipen skall all utövning av offentlig makt bygga på lag. I all offentlig verksamhet skall lag noggrant iaktas. Lagbundenhetsprincipen förutsätter att i utövandet av förvaltningen skall noggrant de lagar som förvaltningen gäller följas. Enligt motiveringarna för paragrafen i fråga (RP 1/1998 rd, s. 74) skall utövarna av offentlig makt i sista hand ha en befogenhetsgrund som kan återspeglas från en av riksdagen stadgad lag. Till exempel en myndighet kan inte i utövande av offentlig makt ha en sådan befogenhet som inte uttryckligen stöder på rättsordningen. Legalitetsprincipen är en central rättsstatsprincip och dess mål är i första hand att skydda privata rättssubjekt mot ensidig utövning av sådan förvaltningsmakt där man begränsar personens rättsställning eller förpliktar hen till något.

Legalitetsprincipen kompletterar grundlagens 80 § 1 mom. förpliktelse om att genom lag skall utfärdas bestämmelser om grunderna för individens rättigheter. Med förordningar, beslut eller med direktiv som är i den legala rangordning lägre än lag, kan man inte begränsa de i lagen tryggade rättigheterna eller till exempel utställa tilläggskrav på förverkligande av rättigheterna.

3.3.3 Riktlinjerna för fertilitetsbehandling

Enligt självstyrelselagen för Åland (1144/1991) tillämpas lagen om assisterad befruktning även på Åland. I lagen om assisterad befruktning stadgas inte om en särskild åldersgräns för befruktning.

I regeringens proposition till lagen om assisterad befruktning (RP 3/2006 rd, s. 17) konstateras att i den föreslagna lagen anges dock ingen absolut åldersgräns vare sig för kvinnor eller män när det gäller assisterad befruktning, utan ålderns inverkan är i detta fall en fråga som läkaren får avgöra i enlighet med grundlagsutskottets ståndpunkt (GrUU 59/2002 rd).

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande att det inte finns några åldersgränser för medicinska behandlingar. Med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna är det lämpligast att läkaren får avgöra hur kvinnans ålder påverkar möjligheterna att utföra assisterad befruktning. Grundlagsutskottet krävde i sitt ställningstagande att åldersgränsen i fråga skall slopas från lagförslaget i fråga (GrUU 59/2002 rd - RP 76/2002 rd).

Det stadgas i lagen (1237/2006, 8 §) om hindren för assisterad befruktning enligt följande: assisterad befruktning får inte utföras, om graviditeten på grund av kvinnans ålder eller hälsotillstånd kan medföra betydande fara för kvinnans eller barnets hälsa. Enligt regeringens proposition (RP 3/2006 rd, s. 31) föreslås i lagen ingen uttrycklig åldersgräns efter vilken en kvinna inte längre skulle kunna få behandling, utan det är läkarens uppgift att avgöra saken i varje enskilt fall.

Enligt 5 § är ett förhinder för assisterad befruktning att "det är uppenbart att barnet inte kan tryggas en balanserad uppväxt". Regeringens proposition om paragrafen (RP 3/2006 rd, s. 31-32) lyder enligt följande: "I den nämnda punkten förutsätts inte att den läkare som skall ge behandlingen utför någon särskild utredning. Punkten blir tillämplig närmast då läkaren vid samtal med paret eller, om den som skall få behandling är en kvinna som inte lever i parförhållande med en man, med kvinnan i fråga blir övertygad om att dessa personer alldeles uppenbart inte har möjligheter att trygga barnets hälsa eller utveckling. "

Enligt lagens 11 § fattas beslutet om assisterad befruktning av den behandlande läkaren, sedan läkaren har försäkrat sig om att förutsättningarna för sådan behandling är uppfyllda.

I publikationen som utgetts av social- och hälsovårdsministeriet ([Enhetliga grunder för icke-brådskande vård 2019, SHM publikationer 2019:22](#)) och som tillämpas på fastlandet har det konstaterats om grunderna för assisterad befruktning följande:

"Oavsett behandlingsmetod ska utgångspunkten vara att endast verksamma behandlingsformer används, onödiga och upprepade behandlingar bör inte vidtas.

Sannolikheten till framgångsrik behandling ska vara minst 10 % vid provrörsbefruktning per behandlingsomgång. För hormonbehandlingar och inseminationer accepteras en lägre framgångsprocent.

Utsikterna att lyckas kan bedömas med hjälp av följande aspekter:

1. halten av follikelstimulerande hormon (fsh) i blodet är upprepade gånger förhöjt i början av cykeln (över 15-20 iu /l), aMh är låg (<0,2 µg/l), afc är låg (<2-3/äggstock) och stimuleringstest ger otillfredsställande svar t.o.m. med höga doser av fsh
2. kvinnans ålder (>40 v)
3. svår missbildning av livmodern
4. flera tidigare misslyckade fertilitetsförsök (t.ex. insamling av fler än 3 äggceller jämte hormonbehandling)"

Kvinnans ålder (>40 v) har nämnts som en faktor till utsikterna att lyckas med fertilitetsbehandlingen. Ingen nedre åldersgräns eller annan åldersgräns finns i rekommendationen. De enhetliga grunderna för fertilitetsbehandling ändrades året 2014 på så sätt att, i rekommendationen framhäves jämlikhet, diskrimineringsförbud och rätt till individuell bedömning samt de medicinska grunderna för en framgångsrik be-fruktning. Förenhetliga principer inbegår i den förnyade publikationen från året 2019. Läkarna använder dessa rekommendationer till hjälp då dom gör beslut om patientens vård. Vid sidan om rekommendationerna tar läkaren i beaktande varje patients individuella vårdbehov och livssituation, då läkaren gör i samtycke med patienten beslut om hens vård. Ovannämnda enhetliga grunder för icke-brådskande vård tillämpas inte direkt på Åland.

Enligt 1 § 2 mom. i landskapslag (1993:61) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om patientens ställning och rättigheter (FFS 785/1992) har var och en som varaktigt bor på Åland utan diskriminering och inom gränserna för de resurser som vid respektive tidpunkt står till hälso- och sjukvårdens förfogande rätt till sådan hälso- och sjukvård som hans eller hennes hälsotillstånd förutsätter.

Enligt landskapslagen om hälso- och sjukvård leder styrelsen verksamheten för Ålands hälso- och sjukvård. Styrelsen ska besluta om frågor av större vikt inom Ålands hälso- och sjukvård. Därmed har styrelsen befogenhet att utge beslut och direktiv om till exempel enhetlig vårdpraxis inom sjukhusvården eller om vart de resurser som står till förfogande skall riktas.

ÅHS styrelse har den 16 maj 2014 beslutat i sina riktlinjer för möjligheten till offentligt finansierad fertilitetsbehandling på Åland att den lägre gränsen för fertilitetsbehandling är 25 år fyllda. I lagen om assisterad befruktning har inte utsatts en åldersgräns som skulle reglera möjligheten att få eller ge behandlingen i fråga.

Grundlagens 6 § förbjuder särbehandling på grund av ålder utan en i lagen stadgad godtagbar grund. Då grundlagsutskottet har i samband med stiftande av lagen om assisterad befruktning konstaterat att i den föreslagna lagen anges ingen absolut åldersgräns när det gäller assisterad befruktning, kan en myndighet inte utsätta en åldersgräns för behandlingen i fråga.

Jag framhäver att riktlinjerna för möjlighet till behandling eller hur de resurser som står till förfogande skall riktas, kan inte grunda sig på krav som strider mot grundlagen eller lagen. Enligt hävdvunnen rättspraxis för grundlagsutskottet har man med inbesparande mål, inte som sådant kunnat godtagbart motivera avvikelser från grundlagens 6 § 2 mom. om förbudet mot diskriminering.

Således kan man inte med ett beslut taget av ÅHS begränsa i lag stadgade rättigheter eller utsätta tilläggskrav gällande förverkligande av rättigheterna i fråga.

Enligt den rättsstatsprincip som ingår i grundlagens 2 § skall all utövning av offentlig makt bygga på lag. I all offentlig verksamhet skall lag noggrant iaktas. Enligt grundlagens 107 § om en bestämmelse i en förordning eller någon annan författning på lägre nivå än lag strider mot grundlagen eller någon annan lag, får den inte tillämpas av dom-stolar eller andra myndigheter.

Grundlagsutskottet har uttryckligen i samband med stiftande av lagen om assisterad befruktning konstaterat att det inte kan utsättas krav om åldersgränser för medicinska behandlingar och därför bör åldersgränsen slopas från den föreslagna lagen. Det är således klart att en myndighet inte kan med egna beslut eller direktiv utsätta en åldersgräns som reglerar möjligheten att få eller ge medicinsk behandling. Därutöver stadgas att om en bestämmelse i en förordning eller någon annan författning på lägre nivå än lag strider mot grundlagen eller någon annan lag, får den inte tillämpas av domstolar eller andra myndigheter. Möjligheten till att få vård bör grunda sig på en individuell bedömning om huruledes de krav som i lagen utsatts för vården i fråga uppfylls.

ÅHS styrelsens riktlinjer om åldersgränser för fertilitetsbehandling begränsar den rätt till vård som ingår i lagen om assisterad befruktning. Riktlinjerna i fråga är därmed i strid med grundlagen och lagen. Enligt grundlagens 22 § skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Jag anser att ÅHS inte har visat den respekt för de grundläggande fri och rättigheterna som grundlagen förutsätter.

Min bedömning av att förfarandet i fråga strider mot lagen, har inte påverkats av det i utredningen framhävda påståendet att även annanstans i Finland möjligen tillämpas lagmotstridiga anvisningar och inte heller av de åldersgränser som i Sverige har utsatts, som krav för att få medicinsk vård. Jag framhäver att möjligheten till att få medicinsk vård måste grunda sig på en individuell bedömning i varje enskilt fall.

Jag har i samband med undersökningen av detta klagomål och på grund av de iakttagelser jag gjort, beslutat att på eget initiativ utreda lagenligheten av kraven om att få assisterad befruktning på Åland och annanstans i Finland. En särskild utredningsbegäran i ärendet kommer att skickas senare.

3.3.4 Möjlighet till vård på basis av individuell bedömning

Möjlighet till hälsovård bör grunda sig på en individuell bedömning av vårdbehovet. Det har ansetts i hävdvunnen laglighetsövervakningspraxis av JO, att sådana anvisningar om ordande av hälsovården, som inte lämnar utrymme för individuell bedömning av var och ens vårdbehov, strider mot lagen.

Enligt den utredning som getts så har ÅHS riktlinjer för offentligt finansierad infertilitetsbehandling följts i praktiken som bindande normer och klagandes rätt till fertilitetsbehandling har förnekats på grund av den åldersgräns som ingår i riktlinjerna i fråga.

Det har inte framkommit av klagomålet eller av den utredningen jag inhämtat, att förnekandet av klagandes fertilitetsbehandling skulle ha motiverats på basis av en individuell bedömning av klagandets vårdbehov eller på basis av en bedömning om vårdens effektivitet, eller på bedömning av uppfyllning av de andra lagstadgade förutsättningarna. Därmed anser jag att ÅHS förfarande strider mot grundlagen och lagen, då klagandes förnekats rätt till vård på grund av att partnern inte uppfyller de ålderskravs för vården som ÅHS utsatts i sina riktlinjer.

3.3.5 Uppdaterade riktlinjer för offentligt finansierad infertilitetsbehandling vid ÅHS

ÅHS styrelse har fattat den 25.3.2022 ett uppdaterat beslut om offentligt finansierad infertilitetsbehandling. Utifrån detta styrelsebeslut utarbetades nya medicinska riktlinjer. I de nya riktlinjerna definieras inte längre en nedre åldersgräns för fertilitetsbehandling, men det krävs att person skall vara myndig för att kunna få behandlingen i fråga. Den nedre åldersgränsen bedöms individuellt, på basen av anamnes och vid behov psykologisk bedömning.

Jag anser att de ovan nämnda förändringarna är motiverade med tanke på uppföljningen av vad grundlagen och lagen stadgar.

4 ÅTGÄRDER

Jag delger Ålands hälso-och sjukvård min uppfattning, som jag framfört ovan i avsnitt 3.3 och om att förfarandet strider mot lagen. I detta syfte sänder jag en kopia av mitt beslut till den.